

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

7
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

7491
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 406 sahifa, 30-iyul, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'ZR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'ZR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Resp. Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'ZR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'ZR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'ZR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinova, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeveva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorova, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'ZR Tabiat resurslari vazirligi,
O'ZR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli
qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

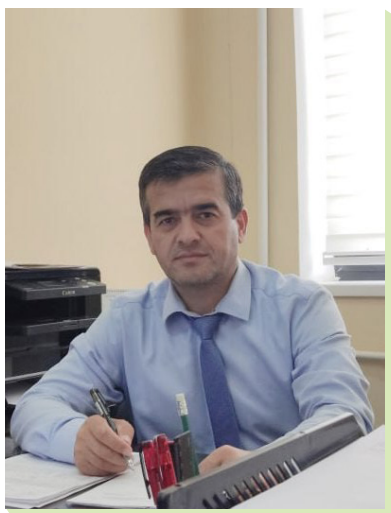
Green Economy Transition Strategy for Uzbekistan	6
Raekwon Chung , Chairman, Supervisory Committee for New Climate Innovation Center at TSUE	
Jahon Savdo Tashkilotiga a'zolikning dolzarb masalalari.....	8
Nodira Shotursunova , Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
"Yashil iqtisodiyot" dan "yashil taraqqiyot" sari.....	12
Shoyqulov Baxtiyor Bakirovich , t.f.n., dotsent	
Tadbirkorlik faoliyatida yuzaga keladigan risklarni sug'urtalashning mohiyati va xususiyatlari.....	16
Egamov Zoxid Baxtiyarovich , bosh mutaxassisi	
Unleashing the Potential of Human Capital for Green Development: Bridging the Gap between Environmental Sustainability and Skill Development.....	26
Muratova Muzayana , Teacher	
Анализ состояния применения механизма инновационного управления инфраструктурами нефтегазовых предприятиях в условиях глобальной потепление земли.....	34
Кучаров Абдор Сабиринович , профессор; Динара Нурмамад кизи Ишманова , доцент; Тю Константин Геннадьевич , соискатель	
Enhancing Methodology for Developing Professional and Communicative Skills of Future Economists in the Context of Teaching English and Green Economy	39
Nargiza Samandarova Muxammadovna , Teacher	
The Role of Higher Education in Shaping a Sustainable Green Economy.....	47
Ikromov Sayidolim , Teacher	
O'zbekistonda yashil turizmni rivojlantirish istiqbollari.....	54
Rasulova Nigora Yusupovna , kafedra assistenti	
Qishloq hududlarini rivojlantirishda agroturizmning ahamiyati	58
Jontemirova Iroda Ikrom qizi , talaba	
Iqtisodiy rivojlanish yo'lida "Yashil iqtisodiyot" ning o'rni.....	61
Hamroyeva Sevinchbonu Hamroyevna , talaba	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyot va yashil byudjetlashtirish tizimiga o'tishning ahamiyati.....	64
Raxmanov M. A. , tayanch doktorant	
Sustainable Globalization: Nurturing a Green Economy in Higher Education.....	68
Tukhtaeva Shakhnoza , Teacher	
Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni investitsiyalar yordamida oshirish xususiyatlari.....	75
Bauyetdinov Majit Janizagovich , kafedra dotsenti; Djumaniyazov Ubbiniyaz Ismayl uli , tayanch doktoranti	
Qishloq xo'jaligi nisbiy samaradorligini baholash.....	79
Berkinov Bozorboy , iqtisodiyot fanlari doktori, professor; Qulmatova Sayyora Safarovna , PhD; Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchisi	
O'zbekiston Respublikasidagi yirik tijorat banklari kreditlash amaliyotining ekonometrik tahlil va natijalari	86
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda eksportni kreditlash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari.....	97
G'aniyev Shaxriddin Abduvoxidovich , i. f. d., professor; Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , i. f. d. (PhD)	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	102
Raxmanov Mexridin Sindarovich , kafedra dotsent v. b.	
Banklarda moliyaviy resurslarni boshqarishning ayrim rivojlangan mamlakatlar tajribasi.....	106
Ortiqov Uyg'un Davlatovich , kafedra dotsenti, i.f.n.	
Зарубежный опыт в области цифровизации цепочки поставок продуктов питания	115
Марданова Барно Асатуллоевна , докторант	
Environmental culture and building the ecosystem performance: An empirical analysis from Uzbekistan.....	119
Aziz Zikriyoev , PhD	
Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishda innovatsiya va raqamlashtirish bo'yicha xorij tajribasi.....	129
Kambarova Sh. M. i.f.b.f.d. PhD	

Xalqaro dividend siyosati tajribalarida "S&P 500 dividend aristocrats" amaliyoti va uni milliy fond bozorida qo'llash imkoniyatlari.....	134
Sherkuziyeva Nasiba Abrorovna , dotsent	
Yirik sanoat korxonalarida innovatsion menejmentni joriy etish asosida mehnat samaradorligini oshirish yo'llari	139
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich , i. f. b. f. d. (PhD), dotsent; Saotaliyeva Nozima Isomiddinovna , talaba	
Byudjetdan tashqari mablag'lari samaradorligini oshirishda davlat xaridlarining roli	147
Norov Akbar Ruzimamatovich	
O'zbekistonda sanoat kooperatsiyasi asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish jarayonlari tahlili	151
Egamberiyev Shuxrat Satimbayevich , i.f.f.d.(PhD)	
Aholining tadbirkorlik faolligini oshirishda oilaviy tadbirkorlikning roli	158
Xudayarova Maftuna Shavkatovna , tayanch doktorant	
Elektron tijoratni samarali tashkil etishda raqamli platformalarning yaratilish texnologiyasi	164
Karimova Shirin Zoxid qizi , tayanch doktorant	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish orqali aholi bandligini ta'minlash	168
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanini harakatlantiruvchi omili sifatida	172
Raximbayev Akmal Azatboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
Overview of Environmental Management in Uzbekistan: A Comparative Analysis of Protected Areas and Waste Management.....	177
Mamadjonova Sarvinoz Sharifjonovna , PhD	
Obligatsiyalar bozorining paydo bo'lishi va uning iqtisodiyotga kapital jalb qilishdagi ahamiyati	182
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li , tayanch doktorant	
Iqtisodiy subyektlarga soliq yukini hisoblashning ahamiyati va zarurati.....	186
Abduturovov Jasurbek Nozimjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	195
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston taraqqiyotida sug'urta munosabatlarini amalga oshirishning ahamiyati va zarurligi.....	199
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , tayanch doktorant	
Assotsiativ qoidalar va bozor savatlarining tahlili	205
Sh. B. Rajabov; Sadinov Aziz Ziyadullayevich , 3 st year doctoral student	
Mamlakatda davlat soliq xizmati organlari soliq ma'muriyatchiligi faoliyati tahlili.....	210
Tashmuxeimedova Yayra , tadqiqotchi	
Exploring the Integration of Management and Marketing Strategies in Higher Education Institutions: Addressing Crucial Gaps for Enhanced Organizational Performance.....	213
Rakhimova Gulnoza , Teacher	
Особенности научной биографии художника Урала Тансыкбаева (на материале эпистолярного наследия).....	218
Искендир Аккуралай Абдиуалиевна , докторант	
Raqamli iqtisodiyot: milliy iqtisodiyot drayveri	222
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna , kafedra dotsenti; Berdiyeva Janonaxon Jahongir qizi	
Роль цифровизации туристической отрасли в повышении её экспортного потенциала страны	228
Суюнова Фотима Баходир кизи , базовый докторант	
Таргетирование инфляции в Узбекистане: предпосылки применения и первые итоги	233
Рашидов Рахимжон Искандарович , в.и.о доцента; Якубова Шамшинур Шухратовна , к.э.н., доцент, докторант (DSc)	
O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyati va uning barqarorligini ta'minlashda sug'urtaning o'rni	240
Nomozova Qumri Isoyevna , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini takomillashtirishning xorijiy davlatlar tajribalari.....	248
Nazarov Qilich Xolmuradovich , kafedra assistenti	
Bank moliyaviy xavfsizligini ta'minlashda huquqiy mexanizmlarning o'rni	255
Akbarov Behzodhon Ulug'bek o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarida muammoli aktivlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	262
Do'sanov Doniyor , magistr	

Tijorat banklarida raqamli texnologiyalarni joriy qilish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	269
N. N. Ro'ziyev	
Exploring the Potential of Islamic Finance in Uzbekistan.....	277
Sattorova Nasiba G'anijon qizi, Teacher	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari faoliyatini tartibga solish tizimining zamonaviy holati.....	284
Murodova Dilnoza Choriyevna, PhD	
Kredit mexanizmini metodologik asoslarini takomillashtirish	288
Gadoyev So'hrob Jumakulovich, mustaqil tadqiqotchi	
Korxonalarda raqamli marketing vositalaridan foydalanish xususiyatlari.....	295
M. A. Saparova, talaba	
Приоритетные направления модернизации системы подготовки туристских кадров.....	299
Очилова Хилола Фармоновна, к.э.н., доцент	
Improving the use of competitive strategies in the management of sewing and knitting enterprises during green development	304
Vafoyeva Dilafruz, Teacher	
O'zbekistonda savdo xizmatlari sohasining rivojlanish tendensiyasi va istiqbollari	311
Xojiyev Elshod Yoqub o'g'li, katta o'qituvchisi, PhD	
O'zbekiston Respublikasida aholini ijtimoiy himoya qilishning zamonaviy statistik usullaridagi tahlili	316
Kutbitdinova Muhayyoxon Inoyatovna, tayanch doktorant	
O'zbekiston to'qimachilik sanoatida CRM strategiyalaridan foydalanish yo'llari	323
Xalilova Nafisa Komilovna, magistrant	
Ko'zi o'zi shaxslarni ish bilan ta'minlashni qonunchilik vositasida tartibga solishdagi xorijiy tajriba	327
Usmonov Ziyodulla Ulmas o'g'li, tayanch doktorant	
Оптимизации операционной стратегии и повышение экономического потенциала хлопково-текстильных кластеров	334
Джурбаев Отабек Джурбаевич, доцент кафедры	
Необходимость управления активами и пассивами современными банками Узбекистана.....	341
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Transport logistika xizmatini eksportni takomillashtirishga ta'siri	349
Jumabayeve Akmole Sheraliyevich, magistrant	
Цифровая валюта: возможные последствия вывода из обращения наличных денег	354
Бахромов Мирзаахмад Рустам угли, студент; Абдикаримова Динара Рустамхановна, научный руководитель, д. э. н. (DSc)	
Systematic mapping study of higher education in green development context.....	361
Asqarova Feruza Abdullaevna, Senior Teacher	
O'zbekistonda rekreatsiya turizmini rivojlantirish imkoniyatlari	368
Vayskulov Ramazon Alisher o'g'li, kafedra o'qituvchisi; Shaymanova Nigora Yusupovna, tayanch doktoranti	
Особенности подготовки юных футболистов на этапах начальной подготовки, спортивно – оздоровительном и групп начальной специализации.....	373
Д. К. Исмагилов, кандидат педагогических наук, доцент	
Optimizing Financial Resources Management in Treasury Systems for Sustainable Green Development.....	377
Shodmonkulova Shahlo, PhD student	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional asoslarini takomillashtirishning xorij davlatlar tajribasi	384
Mamatov Sardor Axmatjonovich, mustaqil tadqiqotchi	
Bank tizimida resurs bazasini mustahkamlash yo'llari.....	390
Voxidov Oybek Rozikovich, mustaqil tadqiqotchisi	
Integrating Career-Oriented Communication Competences in English Language Teaching for Future Specialists in Higher Education Institutions: A Catalyst for Green Economy	398
Rajapov Sulaymon Nuraddin Ugli, Teacher	
Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalaridan foydalanish samaradorligini baholash istiqbollari	406
Fayziyeva Muyassarzoda Xancharovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	

KREDIT MEXANIZMINI METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Gadoyev So'hrob Jumakulovich

Termiz davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Bank kreditlari bozor iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarishni rivojlantirishga, balki mamlakat pul aylanmasini oshirish va tezlashtirishga xizmat qiladi. Shuni ta'kidlash joizki, bugungi kunda iqtisodiyotning real sektorlarini banklar tomonidan kredit resurlari bilan ta'minlash va ehtiyojlarini doimiy qondirishda ma'lum muammolar mavjud.

Ushbu maqola kredit mexanizmini metodologik asoslarini takomillashtirish orqali yuqorida bayon etilgan muammolarni bartaraf etish bo'yicha mualliflik xulosa va takliflari berilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banki, kredit, kreditlarning daromadliligi, kreditlardan foydalanish samaradorligi, kredit mexanizmi, kredit resurslari, resurs bazasi, kredit ta'minoti, kredit riski, sanoat korxonalarini kreditlash.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ КРЕДИТНОГО МЕХАНИЗМА

Аннотация: Банковские кредиты являются составной частью рыночной экономики, служащей не только развитию производства, но и увеличению и ускорению денежного обращения страны. Следует отметить, что на сегодняшний день существуют определенные проблемы в обеспечении банками реальных секторов экономики кредитными ресурсами и постоянном удовлетворении их потребностей.

В данной статье представлены авторские выводы и предложения по устранению вышеперечисленных проблем путем совершенствования методологических основ кредитного механизма.

Ключевые слова: коммерческий банк, кредит, рентабельность кредитов, эффективность использования кредитов, кредитный механизм, кредитные ресурсы, ресурсная база, кредитное предложение, кредитный риск, кредитование промышленных предприятий.

IMPROVING THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE CREDIT MECHANISM

Abstract: Bank loans are an integral part of the market economy, serving not only the development of production, but also to increase and accelerate the monetary circulation of the country. It should be noted that today there are certain problems in providing banks with real sectors of the economy with credit resources and constant satisfaction of their needs.

This article presens the author's conclusions and suggestions for eliminating the above problems by improving the methodological foundations of the credit mechanism.

Key words: commercial bank, credit, profitability of loans, efficiency of use of loans, credit mechanism, credit resources, resource base, credit supply, credit risk, lending to industrial enterprises.

KIRISH

Tijorat banklarining iqtisodiyotni real sektorini rivojlantirishdagi rolini oshirish, kredit riskini baholash, kreditlardan foydalanish samaradorligini oshirish, tijorat banklari kreditlarining resurs ta'minotini yaxshilash, banklarning kreditlash faoliyatini innovatsiyalar asosida rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining bank tizmini isloh qilishning 2020–2025-yillarga mo'ljallangan strategiyasida "kreditlashni faqat bozor shartlari asosida amalga oshirish, kredit portfelini va bank risklarini boshqarish sifatini yaxshilash, kreditlash hajmlarining mo'tadil o'sishiga amal qilish, moliyaviy risklarni baholash uchun texnologik yechimlarni tatbiq etish" bank tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari sifatida e'tirof etilgan ^[1]. Bu esa, o'z navbatida, kredit mexanizmining metodologik asoslarini takomillashtirishni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

S. Vayn o'z tadqiqotlari natijalariga asoslangan holda, kreditlarning samaradorligini ta'minlashda kreditlar bo'yicha tashqil etiladigan zaxiralarning darajasini muhim o'rin tutishini e'tirof etgan ^[2].

V. M. Usoskinning fikriga ko'ra, talab qilib olinadigan depozitlardan kredit resursi sifatida foydalanish tijorat banklarining likvidligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi ^[3].

J. Sinkining xulosasiga ko'ra, banklar mijozning pul oqimini tahlil qilish quyidagi dolzarb savollarga javob topish imkonini berishi kerak:

- mijozning sof foydasi uning uzoq muddatli qarzlarining joriy qismini to'lash uchun yetarlimi?
- kompaniya aynan qancha miqdorda pul mablag'lari oladi?
- kompaniya o'z operatsiyalarini qanday moliyalashtiradi?
- kompaniyaning joriy holatini rahbariyatning qaysi hatti-harakatlari yoki qaysi tashqi ta'sirlar belgilaydi ^[4].

A. Omonov tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash masalasini ilmiy asosda tadqiq qilgan. Uning xulosasiga ko'ra, tijorat banklari resurslari tarkibida muddatli depozit mablag'lari salmog'ini oshirish va bankdan tashkari aylanmalarni zarur darajada kamaytirish maksadida muddatli va jamg'arma depozitlarga nisbatan Markaziy bankning majburiy zaxira talabini 0 foiz miqdorida joriy etish lozim ^[5].

Sh. Abdullayevaning xulosasiga ko'ra, kredit portfelini resurslarning manbalari bo'yicha deversifikatsiyalash natijalariga ko'ra, ba'zi tijorat banklarining kredit portfelida markazlashgan kreditlar salmog'ining yuqoriligini hisobga olish lozim va shu kreditlar bo'yicha banklarga yengilliklar berish, ba'zi hollarda ulardan olingan daromadni soliqdan ozod qilish kabi choralarni ko'rish maqsadga muvofiq bo'lar edi ^[5].

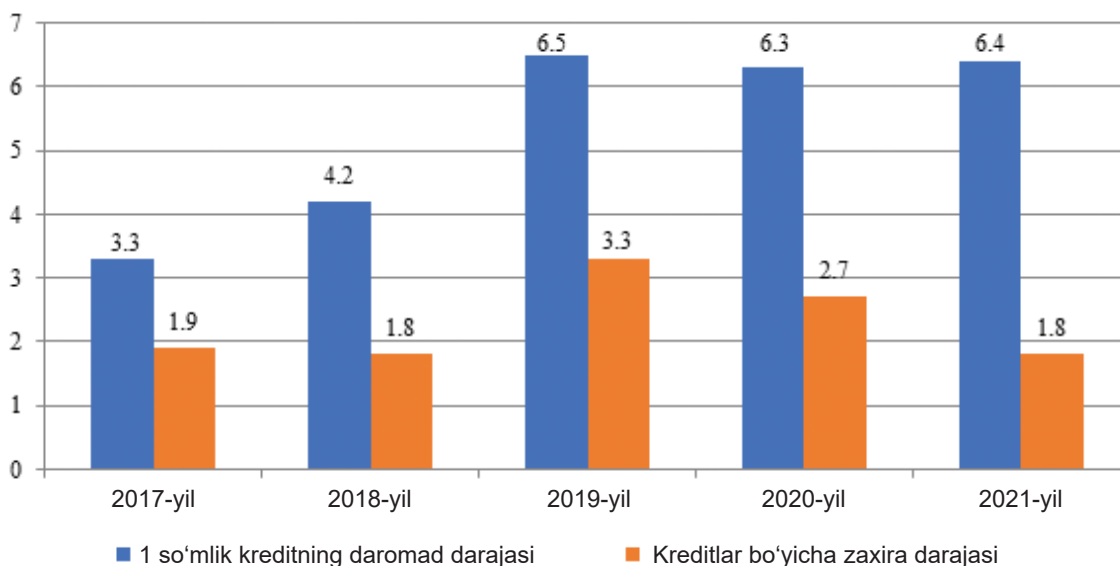
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishini amalga oshirishda kredit mexanizmini metodologik asoslarini takomillashtirishda iqtisodchi-olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarini tahlil qilish, statistik tahlil usullaridan hamda muallif tajribalari bilan qiyosiy tahlil o'tkazish orqali tegishli yo'nalishlarda xulosa qilindi va takliflar berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Amalga oshirilgan tahlillar ko'rsatdiki, respublikamizda kredit mexanizmining metodologik va amaliy asoslarini takomillashtirish bilan bog'liq bo'lgan dolzarb muammolarning mavjudligi kuzatilmoqda. Ulardan asosiy-lari, fikrimizcha, quyidagilardan iborat:

- 1. Tijorat banklari kreditlarining daromadlilik darajasining past ekanligi va kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining darajasini yuqori ekanligi.**

1-rasm: Aksiyadorlik-tijorat "Asakabank"da 1 so'mlik kreditga to'g'ri keladigan daromad darajasi va kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalari darajasi, foizda¹

¹ Rasm muallif tomonidan AT "Asakabank"ning Balans hisobotlari va Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotlari ma'lumotlari asosida tuzilgan.

1-rasmda keltirilgan ma'lumotlar ko'rsatadiki, Asakabankda 1 so'mlik kreditning daromadlilik darajasi 2021-yilda 2017-yilga nisbatan yuqori sur'atda pasaygan. Bu esa, bankning kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish nuqtai-nazaridan salbiy holat hisoblanadi.

1-rasm ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2019–2021-yillarda Asakabankda kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining darajasi uning me'yoriy darajasidan yuqori bo'lgan. Bu esa, bankning kredit portfelini sifatini ta'minlash nuqtai-nazaridan ijobiy holat hisoblanadi.

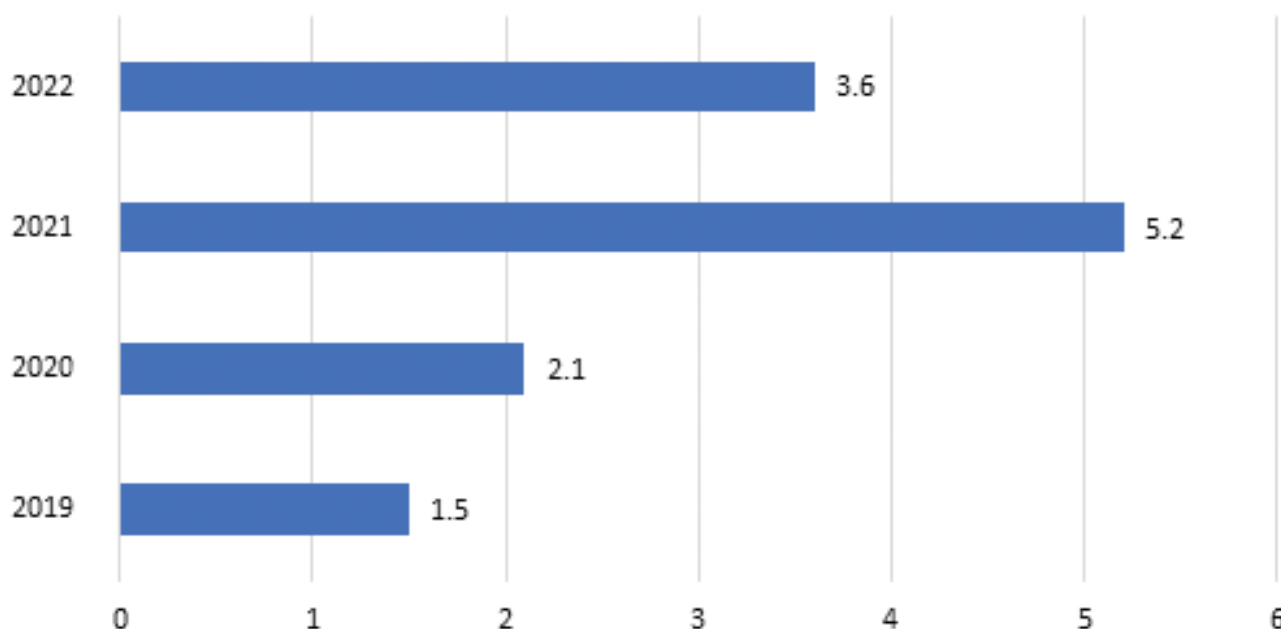
1-rasmda keltirilgan ma'lumotlar ko'rsatadiki, Asakabankda 2019 va 2020-yillarda kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining darajasi nisbatan yuqori bo'lgan. Bu esa, ushbu yillarda tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashganligi bilan izohlanadi.

Kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining darajasini oshishi tijorat banklarining sof foydasi miqdorining kamayishiga olib keladi. Bu esa, o'z navbatida, bankning moliyaviy barqarorligiga nisbatan salbiy ta'sirni yuzaga keltiradi.

Tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashishida kreditlarning ta'minoti tarkibi muhim o'rin tutadi.

Tahlillar ko'rsatdiki, 2017–2021-yillarda Asakabank kreditlarining ta'minoti tarkibida O'zbekiston Hukumatining kafolatlari, qo'zg'almas mulk, uchinchi shaxslarning kafilligi hamda asbob-uskunalar va transport vositalari nisbatan yuqori salmoqni egallagan. Mazkur davrda Asakabank kreditlarining ta'minoti tarkibida aksiyalar, sug'urta polisi va boshqa ta'minot turlari nisbatan kichik salmoqni egallagan.

2. Tijorat banklarida berilgan kreditlar bo'yicha muddati o'tgan kreditlar miqdorining katta ekanligi.

2-rasm: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlarining umumiy hajmida muammoli kreditlarning salmog'i, foizda (har bir moliyaviy yilning 31-dekabr sanasiga) ²

2-rasm ma'lumotlaridan ko'rinadiki, muammoli kreditlarning respublikamiz tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlarning umumiy hajmidagi salmog'i 2019–2021-yillarda oshish tendensiyasiga ega bo'lgan, ammo, 2022-yilda 2021-yilga nisbatan 1,6 foizli punktga pasaygan.

Banklar tomonidan muddati uzaytirilgan kreditlar qoldig'i 2022-yil 1-yanvar sanasiga 88,4 trln. so'mni tashkil etib, shundan 73,9 trln. so'mi (84 foiz) yuridik shaxslar va 14,5 trln. so'mi (16 foiz) jismoniy shaxslar hissasiga to'g'ri keladi. Ushbu kreditlar qoldig'ining 12,8 foizi yoki 11 trln. so'mi muammoli kreditlarga aylangan bo'lsa, 13,1 foizi yoki 12 trln. so'mi 30 kundan ortiq muddatga kechiktirilgan potensial muammoli (substandart) kreditlarga aylangan. 2021-yil yakunlari bo'yicha jami to'lov muddati uzaytirilgan kreditlar qoldig'i bank tizimi kredit portfelining 27 foizini (88 trln. so'mni) tashkil etib, ayrim banklarda bu ko'rsatkich o'rtachadan sezilarli yuqori shakllandi. Xususan, Xalq bankida 42 foiz, Turonbank va O'zsanoatqurilishbankda 41 foiz, Qishloq qurilish bankda va Asakabankda 38 foizni tashkil etmoqda³.

² Rasm muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari (www.cbu.uz) asosida tuzilgan.

³ Rasm muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari (www.cbu.uz) asosida tuzilgan.

3. Tijorat banklari kredit portfelining diversifikatsiya darajasining past ekanligi.

1-jadval: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlarining tarmoq tarkibi, foizda⁴

Tarmoqlar	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.
Sanoat	39,8	35,7	36,9	36,0	32,5
Qishloq xo'jaligi	5,6	8,1	10,1	10,7	10,8
Qurilish	3,5	2,8	2,7	2,8	2,7
Savdo va umumiy xizmat	6,4	6,8	7,2	8,4	7,4
Transport va kommunikatsiya	12,5	11,1	9,6	8,8	7,6
Moddiy-texnika ta'minoti	1,6	1,5	1,4	1,2	1,0
Uy-joy kommunal xo'jaligi	1,1	1,2	1,4	0,7	0,5
Jismoniy shaxslar	14,6	18,9	19,8	21,3	25,9
Boshqa sohalar	14,8	13,7	10,9	10,0	11,7
Kreditlar – jami	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

3.1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit portfelining diversifikatsiya darajasi past. Ya'ni, kreditlarning tarmoq tarkibida 2018–2022-yillarda nisbatan eng yuqori salmoqni sanoat tarmog'iga berilgan kreditlar egalladi. Respublikamiz tijorat banklari kreditlarining tarmoq tarkibida 2018–2022-yillarda salmog'iga ko'ra ikkinchi o'rinni qishloq xo'jaligiga berilgan kreditlar egalladi (jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar bundan mustasno). Bu esa, qishloq xo'jaligini mamlakat iqtisodiyotining tayanch tarmoqlaridan biri ekanligi va davlat tomonidan qishloq xo'jaligini rivojlantirishga qaratilgan siyosatni olib borilayotganligi bilan izohlanadi. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlarining tarmoq tarkibida tahlil qilingan davr mobaynida moddiy-texnika ta'minotiga va uy-joy kommunal xo'jaligiga ajratilgan kreditlar juda kichik salmoqni egallagan.

Quyidagi jadval ma'lumotlari orqali Asakabank kredit portfelining tarmoq tarkibiga baho beramiz.

2-jadval: AT "Asakabank" kredit portfelining tarmoq tarkibi, foizda⁵

Tarmoqlar	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.
Sanoat	71,9	62,8	68,2	70,6	67,2
Qishloq xo'jaligi	5,3	6,8	5,5	4,3	4,0
Transport va kommunikatsiya	0,6	1,2	1,9	1,8	1,8
Qurilish	7,1	1,2	1,2	1,3	1,0
Savdo va umumiy ovqatlanish	3,2	3,9	4,4	4,9	4,6
Moddiy-texnika ta'minoti	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Uy-joy kommunal xo'jaligi	0,3	0,5	0,4	0,4	0,3
Boshqa tarmoqlar va sohalar (shu jumladan jismoniy shaxslar)	11,1	23,6	18,4	16,7	21,1
Jami	100	100	100	100	100

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2018–2022-yillarda Asakabankning kredit portfelida sanoat korxonalariga berilgan kreditlarning ulushi 60 foizdan yuqori bo'lgan. Bu esa, Asakabankda kredit portfelining diversifikatsiya darajasini juda past ekanligini ko'rsatadi. Chunki Respublika tijorat banklarining sanoat korxonalariga ajratilgan kreditlarning kredit portfelidagi ulushi 32% ni tashkil etishini hisobga olgan holda Asakabank kredit portfelidagi sanoat korxonalariga ajratilgan kreditlar respublika ko'rsatkichidan ikki barobar yuqori.

4. Tijorat banklarida tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashayotganligi.

Dissertatsion tadqiqotning ikkinchi bobida amalga oshirilgan tahlillarning natijalari ko'rsatdiki, tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashayotganligi, zamonaviy bank texnologiyalaridan foydalanish darajasining past ekanligi banklarning barqarorligiga nisbatan salbiy ta'sirni yuzaga keltirmoqda.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar o'tkazgan ilmiy tadqiqotlar tijorat banklarining barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq bo'lgan boshqa muammolarning mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu muammolardan dolzarblari sifatida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

4 Jadval muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari (www.cbu.uz) asosida tuzilgan.

5 Jadval muallif tomonidan AT Asakabankning yillik hisobotlari ma'lumotlari asosida tuzilgan.

- milliy valyutaning qadrsizlanish sur'atining yuqori ekanligi importning qimmatlashishiga va inflyatsiyaning kuchayishiga olib keldi. Buning natijasida korxonalarning xorijiy valyutalarda olgan kreditlarini to'lash bilan bog'liq bo'lgan xarajatlari va mahsulotlar tannarxining oshib ketishi yuz berdi. Natijada, ularning to'lovga qobillik darajasi pasaydi⁶;
- respublikamiz tijorat banklarida aktivlar va majburiyatlar o'rtasida kuchli nomutanosiblikning mavjudligi, banklar faoliyatidagi transformatsiya riskining chuqurlashishiga olib keldi. O'z navbatida, transformatsiya riskining chuqurlashishi banklarda balanslashmagan likvidlilik muammosining chuqurlashishiga olib keldi⁷;
- tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashishi respublikamiz tijorat banklarining likvidliligiga va moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Bu esa, tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashishi kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining miqdorini oshishiga olib keldi. O'z navbatida, kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining miqdorini oshishi bankning sof foydasi miqdorining kamayishiga olib keldi. Chunki, kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalari summasi to'liq tijorat bankining xarajatiga olib boriladi⁸;
- respublikamizda tijorat banklari mijozlarning joriy hisobraqamlaridagi pul mablag'larini, ularning ruxsatisiz ishlatayotganligi banklarning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Holbuki, mijozning joriy hisobraqamidagi pul mablag'larini, uning roziligsiz ishlatish, naqd pulsiz hisob-kitoblarni tashkil qilish prinsiplariga ziddir⁹.

5. Tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlarning daromadlilik darajasini barqaror emasligi.

Dissertatsion tadqiqotning ikkinchi bobida amalga oshirilgan tahlillar ko'rsatdiki, TIF Milliy banki va Asakabank tomonidan sanoat korxonalariga berilgan kreditlarning darajasi 2017–2021-yillarda baqaror bo'lmagan. Bu esa, fikrimizcha, quyidagi sabablar bilan izohlanadi:

- tijorat banklarining sanoat korxonalariga berilgan kreditlarining o'sish sur'ati bilan ushbu kreditlardan olingan foizli daromadlarning o'sish sur'ati o'rtasidagi mutanosiblikning ta'minlanmaganligi;
- kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalari darajasining nisbatan yuqori ekanligi;
- davlat dasturlari doirasida berilgan imtiyozli kreditlar miqdorining katta ekanligi.

Kredit mexanizmining zamonaviy holatini tavsiflovchi muhim jihatlardan biri bo'lib, kreditlardan olingan foizli daromadlarning tijorat banki foizli daromadlarining umumiy hajmidagi salmog'i bilan kreditlarning tijorat banki brutto aktivlari hajmidagi salmog'i o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichning muhimligi shundaki, birinchidan, kreditlar tijorat banklarining asosiy aktivlaridan biri hisoblanadi va shuning uchun kreditlarning brutto aktivlar hajmidagi salmog'i yuqoridir. Ikkinchidan, kreditlash tijorat bankining asosiy faoliyat yo'nalishlaridan biri hisoblanadi va shu sababli, bank foizli daromadlarining umumiy hajmida kreditlardan olingan foizli daromadlar sezilarli darajada yuqori salmoqni egallashi kerak.

E'tirof etish joizki, xalqaro bank amaliyotida kreditlardan olingan foizli daromadlarning bank foizli daromadlarining umumiy hajmidagi salmog'i ko'rsatkichi va kreditlarning tijorat banki brutto aktivlarining umumiy hajmidagi salmog'i ko'rsatkichlarining umume'tirof etilgan me'yoriy darajasi mavjud emas.

Iqtisodiy konyunkturaning yomonlashishini muammoli kreditlarni yuzaga kelishiga sabab bo'lishi ishlab chiqarilgan tovarlarni sotilmay qolishida namoyon bo'ladi. Tovarlarni sotilmasligi natijasida tovarlarni ishlab chiqaruvchi kompaniyalar banklardan olgan kreditlarini qayta olmaydi. Bundan tashqari, tovarlarni ommaviy sotilmasligi natijasida kompaniyalar o'rtasida debitor qarzdorlik miqdori ko'payadi. Buning natijasida kompaniyalarda pul oqimi zaiflashib, pirovard natijada, bank tizimida muddati o'tgan kreditlar hajmi oshadi.

6. Tijorat banklarida balanslashmagan likvidlilik muammosining mavjudligi.

Tijorat banklarida muammoli kreditlar miqdorining katta ekanligi hamda ularning aktivlari va majburiyatlari o'rtasida nomuvofiqlikning mavjudligi banklarda balanslashmagan likvidlilik muammosining yuzaga kelishi va chuqurlashib ketishiga olib keldi.

6 Majidov J. K. Tijorat banklari aktivlar portfelini shakllantirishning sifatini oshirishning dolzarb masalalari//Xalqaro moliya va hisob. – Toshkent, 2017. – №1, -fevral;

7 Gadoyev S. J. Tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishni takomillashtirish. I. f.b.f.d. diss. avtoref. – 47 b.

8 Berdiyev B. T. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining likvidliligi va to'lov qobiliyatini ta'minlash masalalari. I. f.d. diss. avtoref. – Toshkent, 2020. – 73 b.

9 Ismailov A. A. O'zbekiston Respublikasi pul tizimini mustahkamlashning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish. I. f.d. ilm. dar. ol. uch. taqd. et. diss. avtoref. – Toshkent, 2016. – 81 b.

Kredit riskini kamaytirish maqsadida karantin cheklovlarini o'rnatilgan davrda (2020-yil mart-sentyabr oylari) moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelgan aholi va tadbirkorlik subyektlarining 26,6 trln. so'mlik kredit to'lovlari muddatini 2020-yilning 1-oktyabriga qadar uzaytirish bo'yicha tijorat banklariga ko'rsatmalar berildi. Bunda tijorat banklariga aholi va tadbirkorlik subyektlarining kreditlarni qaytarish imkoniyatlarini har bir mijoz bilan birgalikda to'liq va puxta o'rganib chiqish asosida qarzdorning pul oqimi kreditning:

- asosiy qarzini to'lashga yetmagan taqdirda, kredit shartnomasining oxirgi muddatini mos davrga kechiktirish;
- asosiy qarz va foiz to'lovlari to'lashga yetmagan taqdirda, kredit bo'yicha asosiy qarzni va hisoblangan foizlarni to'lov muddati uzaytirilgan davrga mos ravishda uzaytirish bo'yicha tomonlarning kelishuviga ko'ra, kredit shartnomasiga o'zgartirish kiritish;
- to'lov muddati uzaytirilgan kreditlarning hisobini balansning "shartlari qayta ko'rib chiqilgan kreditlar hisobvarag'i"ga o'tkazmaslikka, ushbu kreditlar tasnifini yomonroq toifaga o'zgartirmaslikka va ular bo'yicha qo'shimcha zaxira shakllantirmaslikka ruxsat berish;
- kreditlar bo'yicha kredit to'lovlari muddati kechiktirib to'langanda jarima sanksiyalari (penya) qo'llamaslik hamda kredit qarzdorligini ta'minotga qaratmaslik yuzasidan tegishli tavsiyalar berildi hamda zarur shart-sharoitlar yaratildi.

Koronavirus pandemiyasi sababli moliyaviy qiyinchilikka duch kelgan aholi va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida ularning dasturlar doirasidagi 1,1 trln. so'mlik kreditlarining to'lov muddati 6 oyga (2020-yil 1-oktyabriga qadar) uzaytirildi¹⁰. Bu esa, banklarning likvidligiga nisbatan salbiy ta'sirni yuzaga keltirdi.

7. Tijorat banklari kreditlarining foiz stavkalarini yuqori ekanligi.

Tijorat banklari kreditlarining foiz stavkalarini yuqori ekanligi sanoat korxonalarining tijorat banklari kreditlaridan foydalanish darajasini oshirishga to'sqinlik qiladi. Bunda sharoitda, tijorat banklari kreditlari foiz stavkalarining past va barqaror darajasi ta'minlash sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotini takomillashtirish nuqtai-nazaridan muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

3-jadval: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari aktivlarining tarkibi, foizda¹¹

Aktivlar tarkibi	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.
Kassali aktivlar shu jumladan:	17,1	17,2	17,3	18,1	20,0
Kassadagi naqd pul va boshqa to'lov hujjatlari	2,5	2,4	2,7	2,4	3,5
Markaziy bankdagi mablag'lar	5,3	5,4	5,1	7,1	6,6
Boshqa bankdagi mablag'lar-rezident	3,0	3,7	3,6	3,0	3,1
Boshqa bankdagi mablag'lar-norezident	6,3	5,7	5,9	5,6	6,8
Qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar	1,1	1,2	2,6	4,4	5,7
Mijozlarning moliyaviy instrumentlar bo'yicha majburiyatlari	0,9	0,2	0,4	0,3	0,3
Kreditlar	76,8	76,1	73,8	71,1	68,1
Asosiy vositalar	1,6	2,1	2,3	2,5	2,6
Aktivlar bo'yicha hisoblangan foizlar	1,3	1,2	2,2	2,1	2,2
Boshqa aktivlar	1,2	2,0	1,4	1,5	1,1
Aktivlar – jami	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

3-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, respublikamiz tijorat banklarining aktivlari hajmida daromad keltirmaydigan aktivlarning salmog'i 2018–2022 yillarda nisbatan yuqori bo'lgan. Bu esa, banklarning kreditlash imkoniyatini kengaytirishga to'sqinlik qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

- Tijorat banklari kreditlarining daromadlilik darajasining past ekanligi va kreditlardan ko'riladigan zararlarini qoplashga mo'ljallangan zaxira ajratmalarining darajasini yuqori bo'lgan.
- Tijorat banklarida berilgan kreditlar bo'yicha muddati o'tgan kreditlar miqdorining katta bo'lgan.

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2021-yildagi faoliyati to'g'risidagi hisobot//www.cbu.uz.

¹¹ Jadval muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari (www.cbu.uz) asosida tuzilgan.

- Tijorat banklari kredit portfelining diversifikatsiya darajasining past.
- Tijorat banklarida tasniflangan kreditlar tarkibining yomonlashayotganligini ko'rishimiz mumkin.
- Tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlarning daromadlilik darajasini barqaror emasligi kuzatishimiz mumkin.
- Tijorat banklarida balanslashmagan likvidlilik muammosining mavjudligi ko'rishimiz mumkin.
- Tijorat banklari kreditlarining foiz stavkalarini yuqori bo'lgan.

Tadqiqot jarayonida kredit mexanizmining metodologik asoslarini takomillashtirishga qaratilgan quyidagi ilmiy takliflar ishlab chiqildi:

1. Tijorat banklarining daromad keltirmaydigan likvidli aktivlarining brutto kreditlar hajmidagi salmog'ini pasaytirish orqali ularning kreditlar berish imkoniyatini kengaytirish lozim.

Tadqiqot jarayonida amalga oshirilgan tahlillar ko'rsatdiki, 2018–2022-yillarda respublikamiz tijorat banklarining aktivlari hajmida daromad keltirmaydigan aktivlarning salmog'i nisbatan yuqori bo'lgan.

Fikrimizcha, banklarning kreditlar berish imkoniyatini daromad keltirmaydigan likvidli aktivlarining brutto kreditlar hajmidagi salmog'ini pasaytirish uchun, birinchidan, yuqori likvidli aktiv sifatida Markaziy bank tomonidan tan olinadigan qimmatli qog'ozlarga qilinadigan investitsiyalar miqdorini ko'paytirish orqali daromad keltirmaydigan aktivlarning brutto aktivlar hajmidagi salmog'ini pasaytirish kerak; ikkinchidan, transaksion depozitlarning brutto depozitlar hajmsidagishi salmog'ini pasaytirish yo'li bilan banklarning joriy likvidliligiga nisbatan yuzaga kelayotgan bosimni kamaytirish va kreditlarning resurs ta'minoti miqdorini ko'paytirish lozim.

2. Muvozanatlashgan foiz stavkasini shakllantirish yo'li bilan kreditlar va depozitlarning foiz stavkalari o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash kerak.

Buning uchun, birinchidan, tijorat banklarida sof foizli spred koeffitsiyentining me'yoriy darajasini ta'minlash lozim; ikkinchidan, Markaziy bankning majburiy zaxira talabnomasining tijorat banklarining muddatli depozitlarga foiz to'lash imkoniyatiga nisbatan salbiy ta'siriga barham berish kerak; uchinchidan, ekspansionistik pul-kredit siyosati orqali kreditlarning foiz stavkalari barqarorligini ta'minlashga ko'maklashish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF–5992-son li Farmoni. 2020 – 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida//Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2020-y., 06/20/5992/0581-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 18.10.2021-y., 06/21/6325/0972-son; 30.12.2021-y., 06/21/42/1224-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son; 10.06.2022-y., 06/22/152/0507-son; 27.04.2023-y., 06/23/62/0232-son.
2. Вайн С. Оптимизация ресурсов современного банка. – М.: Альпина Паблишер, 2013. – 194 с.
3. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: Вазар-Ферро, 1994. – 320 с.
4. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг. Пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2017. – С. 485 – 486.
5. Omonov A. A. Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari. I. f.d. ilm. dar. ol uch. taqd. et. diss. avtoref. – Toshkent, 2008. – 35 b.
6. Abdullayeva Sh. Z. Bank risklari sharoitida tijorat banklarning kredit portfelini diversifikatsiyalash. I. f.d. ilm. dar. ol uch. taqd. et. diss. avtoref. – Toshkent, 2000. – 43 b.
7. Gadoyev S. J. Tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishning dolzarb masalalari. // Moliya. – Toshkent, 2019. – № 4. 43 – 50 b.
8. Gadoyev S. J. Tijorat banklarida balanslashmagan likvidlilik muammosi xususida. // Xalqaro moliya va hisob. – Toshkent, 2019. – № 3. 33 – 42 b.
9. Gadoyev S. J. Topical issues of liquidity risk management at commercial banks//International Journal of Memejement, IT & Engineering. (ISSN: 2249–0558) Impact Factor: 7. 119, 2019. – Volume – 9, Issue – 9. – Pg. 73 – 77.
10. Gadoyev S. J. Monetar siyosat instrumentlaridan foydalanish amaliyotining nazariy va amaliy jihatlar. // Xalqaro moliya va hisob. – Toshkent, 2017. – №5. 31 – 39 b.
11. Gadoyev S. J. Tijorat banklari qimmatli qog'ozlar portfelining sifatini ta'minlash yo'llari. // Moliya. – Toshkent, 2021. – № 4. 57 – 64 b.
12. Gadoyev S. J. Tijorat banklarining likvidliligini ta'minlashning dolzarb masalalari. // Moliya. – Toshkent, 2021. – № 6. 89 – 98 b.
13. Gadoyev S. J., Jumazoda A. Tijorat banklari mijozlarining kredit to'loviga layoqatliligini baholashni takomillashtirish. // Logistika va iqtisodiyot. Toshkent, 2022. – № 2. 58 – 65 b.
14. Gadoyev S. J., Jumazoda A. Improving credit efficiency assessment of commercial banks' customers. // Thematics journal of business management (ISSN 2277–3002) Impact Factor: 7.25, 2022. – Volume – 5, Issue – 1. Pg. 18 – 24.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

«Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.